zal eerst een feit zijn, als de heerlijkheid is ingegaan.

Dit nu maakt dat ook de Heilige Schrift van de wedergeboorte in velerlei zin spreekt. Als Jezus tot Nicodemus zegt: „Wie niet wedergeboren is, kan het Koninkrijk van God *niet eens zien*," dan blijkt uit dit zeggen, dat Jezus daar wedergeboorte bedoelt, als iets dat aan de bekeering voorafgaat; want bekeering is *ingaan* in het Koninkrijk der hemelen, en wie dit Koninkrijk nog niet eens ziet, kan er zich ook niet naar toekeeren. Spreekt daarentegen de apostel Petrus van een wedergeboren zijn door het levende Woord van God, dan speelt hierin althans de gedachte mede aan die verdere ontplooiing van ons innerlijk wezen, die eerst bewerkt wordt door de prediking van het Woord. Daar nu echter de Heere Jesus zich slechts eenmaal, rechtstreeks, en met name, en dat wel tegenover Nicodemus, over de wedergeboorte heeft uitgelaten, en het woord wedergeboorte toen op Jezus' lippen zeer stellig sloeg op de eerste daad van de inplanting des nieuwen levens, gaan we het veiligst en voorkomen we veel verwarring, zoo we de uitdrukking *Wedergeboorte*, in onderscheiding van de *Bekeering*, en de *Heiligmaking* en de *Verheerlijking*, meer opzettelijk bezigen in den zin, waarin Jezus zelf die uitlegde, toen hij sprak van den wind des Geestes, dien ge niet weet van waar hij komt, noch waar hij henengaat, en dat alzoo is degene die uit God geboren wordt. We vergeten dan daarom wel niet, dat deze wedergeboorte zich ook verder uitstrekt en eerst in de eeuwigheid voltooid wordt, maar de nieuwe mensch *is* er dan toch. Hij is door de wedergeboorte *ontstaan*.

KUYPER.

„Mijne nieren verlangen zeer."

> Mijne nieren verlangen zeer in mijnen schoot.
> Job 19:27*b*.

Het kwaad van onzen tijd bestaat in de *ondiepheid* van ons leven.

Heeft men God niet lief? Verlangt men niet naar Jezus? o, Wie zou bij een kind van God die vragen ontkennend durven beantwoorden? Zekere liefde voor God leeft er ongetwijfeld in de ziel; een zeker verlangen naar Jezus is stellig niet vreemd aan het hart. Maar hoe *diep* gaat die liefde? Hoe *diep* gaat dit verlangen? En op die vraag gevoelt elk kind van God dat thans zijn psalm leest, zich altoos weer beschaamd.

Want ja, als hij leest, hoe diep die zucht, dat heimwee naar het eeuwige vaderland, dat verlangen der ziel naar het Eeuwige Wezen, en die teedere diepe liefde voor Jehovah, in oude tijden werkte, dan zegt het hart hier wel ja en amen op. Dan doet al zulke uiting bij het lezen de ziel wel goed. Het sticht. Het heft de ziel op. En doet voor een oogenblik ook onze eigen liefde voor den Herder onzer ziele wel iets sterker uitgaan. Maar toch, wie zal het zich ontveinzen, dat al die zielsuitingen van Gods heiligen in zijn Woord voor den stand *onzer* ziele eigenlijk veel te sterk gekleurd zijn, en dat we zoo uiterst zelden in een toestand der genade verkeeren, waarin deze uitlatingen bij *ons* passen, en op *onze* lippen *niet* overdreven zijn.

o, Het klinkt zoo roerend en het neemt de ziel zoo mee als er in het midden der gemeente wordt aangeheven:

> Wien heb ik nevens U omhoog,
> Wat zou mijn hart, wat zou mijn oog
> Op aarde nevens U toch lusten?
> Niets is er waar ik in kan rusten.

En dat zingen we dan wel meê, en dat meezingen doet ons goed. Maar toch meer omdat we gevoelen en toestemmen, dat het zoo *moest* wezen, dan dat we aan ons eigen hart ervaren: ja, zoo is het.

Niets op aarde u gelusten, voor hart noch oog, dan uw Vader die in de hemelen is, wie zal zeggen dat het aldus in zijn hart staat? Wie onzer klom in dien zin tot den berg des Heeren op?

Dit nu ligt aan de *ondiepheid* van ons leven. Ons leven heeft, als we zoo zeggen mogen, vier trappen van diepte. Vooreerst ons *uitwendig* leven, zonder dat we er met heel ons bewustzijn in zijn. Dan het reeds diepere leven in uw klaar en helder *bewustzijn*, dat ge weet wat ge doet en er bij zijt. Daaronder ligt dan het nog diepere leven van *uw hart*, dat het niet van buiten in uw bewustzijn indringt, maar van binnen uit uw hart in uw besef opklimt. En zelfs onder dat hart kent de Heilige Schrift dan nog een dieperen ondergrond van ons innerlijk leven, die meestal aangeduid wordt door *onze nieren*.

Dit moet nu natuurlijk niet plaatselijk opgevat, alsof nu juist in de nieren de zetel van het rijkste zieleleven zou liggen. Althans het schijnt eenvoudiger, in dat noemen van *de nieren* alleen de aanduiding te zien van een nog dieper leven, dat nog *onder* het leven van ons hart ligt, en de uitingen van het hart beheerscht.

In die vier trappen hebt ge dan zoo ge het zingen van Ps. 73 neemt, eerst den mán, die het half gedachteloos meezingt, »dat hij nevens God niemand omhoog heeft, en dat buiten God niets op aarde hem kan boeien." Zulk een heeft er dan wel niet op tegen, dat het zoo is. Gaarne zelfs zingt hij het mede. Maar hij *denkt* er nauwelijks bij, en zóó is het lied niet uitgezongen, of zijn begeerte en lust strekt zich op aarde weer uit naar allerlei aardsche dingen. Soms zelfs reeds onder het zingen.

Dieper, op den *tweeden* trap, leeft de zanger, die zulk een lied meezingt, met zijn *bewustzijn*. Hij spant zich in, om onder het zingen aan niets anders te denken. Om den zin der woorden wel in zich op te nemen. En hij zet zich in zulk een stemming, dat hij het op het oogenblik dat hij het zingt, ook zoo meent. Alleen maar die diep vrome gedachte, van omhoog niemand buiten God te hebben, en op aarde niets buiten God te genieten, komt nog altoos meer uit zijn boek in zijn bewustzijn, dan uit het hart naar zijn lippen. Als David hem niet zoo had voorgezongen, zou hij uit zichzelf zoo nooit gezongen hebben.

Daartoe komt eerst wie op den *derden* trap van diepte leeft, zoodat hij leeft uit zijn hart. Dit is nu natuurlijk heel iets anders dan zijn zenuwen of zijn gevoel, en nooit mag zekere aardoenlijkheid van stemming met het dieper leven van het hart worden verward. Met het hart leeft ge eerst dan, als zulke gewaarwordingen als Psalm 73 onder woorden brengt, vanzelf en ongemerkt in u opkomen; zoodat ge uit innerlijke behoefte naar zulk een lied grijpt, en nu onder het zingen merken moogt, dat de psalmist slechts vertolkt, wat omging in uw eigen binnenste.

Maar zelfs dit is nog het allerdiepste niet. De inspraak van ons hart staat maar al te dikwijls nog heilig tegen de onheilige neiging van onzen heelen persoon over. Dan leeft in ons het vleesch nog te sterk. Het reageert te veel tegen ons hart. En al roept dan ons hart naar God, dan wordt dit roepen toch nog al te sterk door het roepen van de wereldsche neiging in ons overstemd. Wel het hart roept dan, maar nog niet de nieren. En hiertoe nu komt het eerst, als niet enkel ons zielsbesef, maar ons *geloof* in zulk een lied indringt. Want ons geloof is juist daarin boven de beweging van ons hart verheven, dat ons geloof zijn wortel in onze nieren heeft, en dat waar het geloof uit zijn wortel opwerkt, heel onze persoon en het diepste van ons wezen er in meêtrilt.

Dat nu zulk diep, en zeer diep geloofsleven in onze dagen zoo zeldzaam, zoo snel voorbijgaand, en zoo bijna niet te bereiken is, ligt ongetwijfeld aan de richting dezer eeuw.

Hoe *sneller* ge leeft, des te *ondieper* leeft ge. Hoe veelvuldiger de indrukken zijn, die ge ontvangt, des te ondieper zijn die indrukken en te vluchtiger gaan ze voorbij.

Dit went u dan aan een vluchtig en oppervlakkig en uitwendig leven. Het is niet meer een weg, dien ge langs wandelt, en waarop uw voetstap wordt ingedrukt; maar een trein waarin ge meê voortsnelt, zonder dat op de gladde spoorbaan ook maar een merkteeken achterblijft van wie er over heen gleed.

In zoover zou het snelle, drukke leven, dat door den stoom en de electriciteit om ons heen gewekt is, en waaraan ook wij ons niet onttrekken kunnen, minstens een driedubbel sterkere spankracht van ons Christelijk geloof vorderen.

Doch zie, nu treft het zoo jammerlijk saam, dat juist waar de macht die alleidt en verstrooit zoo nameloos sterk is geworden, het Christelijk geloof op allerlei wijs ondermijnd wordt, zijn innerlijke vastigheid inboet, en waggelen gaat.

En die twee nu, dat afmattende snelle leven, en dat waggelen van de fundamenten des geloofs, hebben tot resultaat, dat het leven der gemeente van Christus om ons heen, al ondieper, al uitwendiger, al oppervlakkiger wierd.

En al is het nu volkomen waar, dat die bedenkelijke toestand voor u geen onoverkomelijk beletsel is, om voor uzelven *dieper* te leven, toch ligt het in den aard der zaak, dat ook gij *kind uwes tijds* zijt; door dat ondiepe leven om u heen, een steun mist, dien ge zoo noodig zoudt hebben; en dat het gevaar om zelf in zulk een ondiep geloofsleven vrede met uzelven te hebben, al grooter voor u wordt.

En toch, dat juist is *het ergste* waartoe ge komen kunt.

Zoolang ge tenminste nog beseft dat zulk een *ondiep* leven eigenlijk onvroom is. Zoolang ge u zelven nog aanklaagt en worstelt voor uw God om tot dieper leven te geraken. Zoolang ge nog waakt en strijdt om tegen den stroom op te roeien. Zóólang is er nog hope voor u, en zal het werk der genade bij u ook niet uitblijven.

Maar komt ge eenmaal op het onheilig standpunt, dat ge met zoo ondiep leven vrede neemt; er u in schikt; en u zelven diets maakt, dat het niet anders kan; dán zijt ge weg; dan oordeelt ge u zelven; en de Heilige Geest trekt zich al meer van u terug.

KUYPER.

Amsterdam, 13 Nov. 1891.

Weer hebben zich ook deze week een kleine honderd nieuwe abonnenten aangemeld, om profijt van de Premie over den Heidelbergschen Catechismus te trekken.

Nu is dit niet onbegrijpelijk, want de Premie levert een voordeel op van niet minder dan *Twaalf Gulden;* en de betaling in zestien termijnen à *f* 0.75 is zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt.

Maar juist daarom kunnen we niet ernstig genoeg ons verzoek herhalen, dat onze abonnenten toch tot *beslissing* mogen komen, en zoo ze inteekenen willen, dit thans onverwijld doen.

Immers nog altoos zijn er ruim twee duizend vijfhonderd abonnenten die niets van zich hooren lieten, en daar elk abonnent recht op *twee* exemplaren van de *Premie* heeft, doorziet toch een ieder dat het ons onmogelijk is de oplage te bepalen, eer we althans eenigermate weten, hoevele van deze 2500 abonnenten nog wenschen in te teekenen.

Het Sociaal Congres, dat op 9 November te Amsterdam saâm was, had in zooverre ook een *kerkelijke* beteekenis, dat hier voor het eerst na 1886 weer belijders van den Christus uit de Synodale en Doleerende groepen saâmwerkten.

De regelingscommissie had, zoo we wel ingelicht zijn, hierop van meet af aangedrongen.

Kerkelijk mocht er in zulk een aangelegenheid van *niet* kerkelijken aard geen partij gekozen.

Wie nog Synodaal was, mocht op dit algemeen terrein den Doleerenden broeder niet verachten, en de Doleerende niet laatdunkend neerzien op de nog Synodale broederen.

Bij de keuze van de rapporteurs, van hen die de bidstonden leiden zouden, en van de moderamina is hierop dan ook stipt gelet.

De drie morgen-bidstonden waren toevertrouwd aan Ds. Gispen, Ds. Van Hoogstraten en Ds. Van Schelven, representeerende alzoo de *drie* schakeeringen.

De ure des gebeds werd door Dr. Van Gheel Gildemeester geleid, niet omdat hij Synodaal is, maar omdat hij onder alle predikanten zich op sociaal terrein het meest verdienstelijk had gemaakt door den *Christelijken Volksbond* te 's-Gravenhage.

En in dien geest nu is de geheele regeling tot stand gekomen. Er was slechts één toeleg, en die toeleg was, om niemand uit te sluiten, mits hij op den grondslag van het Congres stond.

Toch mag niet ontkend, dat de Synodale predikanten nog *pro rato* het kleinst in aantal optraden. Zoo vindt men onder de vijf leden van het moderamen der eerste sectie alleen Ds. Van Griethuysen en onder de vijf rapporteurs dezer sectie alleen Dr. Van Gheel Gildemeester.

Dit lag echter volstrekt niet aan de regelingscommissie, maar aan de mindere geneigdheid van Synodale predikanten om zich beschikbaar te stellen.

Want wel had Ds. Gewin zich bereid verklaard om als rapporteur over punt 5 op te treden, maar later meldde hij, dat tijdsgebrek hem verhinderde. En zoo is ook Dr. Gunning, toen nog in Gouda, uitgenoodigd, en ook Ds. Heinecken, maar deze bedankten.

Nog altoos schijnt er van de zijde der Synodalen zekere huivering te bestaan, om ook op meer algemeen terrein iets samen te doen met Christelijke Gereformeerden en Doleerenden; ten deele zeker omdat ze zichzelven, naar de uitspraak der Haagsche Synode, als *de* kerk beschouwen, en ons slechts als *secte*.

Zelfs deed zich nog een incident voor, dat leerrijk is.

Er zou Dinsdag 10 November een algemeene bidstond gehouden worden, en de regelingscommissie besloot, dezen bidstond liefst niet in een Synodaal, noch in een Christelijk Gereformeerd, noch in een Doleerend gebouw te houden, maar een gebouw aan te zoeken bij een kerk die buiten den strijd stond.

Ze wendde zich daarom tot de Hersteld Luthersche kerk te Amsterdam, te kennen gevende, dat zij het gebouw gaarne voor dien avond in gebruik had, en dat waarschijnlijk Dr. Van Gheel Gildemeester, gelijk dan nu ook het geval was, zou voorgaan.

Doch wat kreeg ze nu hierop ten antwoord?

Dit, dat het gebouw beschikbaar was, en dat het slechts *f* 25.— zou kosten, *maar*, en daar kwam de aap uit de mouw, dat het alleen afgestaan werd *op conditie*, dat niemand anders dan *Dr. Van Gheel Gildemeester* dien avond spreken zou.

Natuurlijk heeft de Regelingscommissie, na het ontvangen van dit antwoord, beleefdelijk voor de verkregen permissie bedankt, en alstoen met beter gevolg aangeklopt bij de Wale gemeente, die onverwijld en zonder eenige conditie de Groote Wale kerk afstond.

Maar ook zoo blijft dit antwoord van de Hersteld Luthersche kerk toch een teeken des tijds.

Had ze de conditie gesteld, dat alleen een *Hersteld Luthersche* mocht voorgaan, ook dan ware het wel zonderling geweest, maar men had de bekrompenheid van zin toch kunnen begrijpen.

Had ze gezegd: „Ja, maar op conditie dat er niemand spreekt, die zich tegen den Christus Gods richt", haar antwoord had eere gehad.

Maar wat beteekende het, om te zeggen: „Ja, maar mits niemand anders spreekt dan Dr. Van Gheel Gildemeester".

Welken zin had dit antwoord? Van welke gedachte ging het uit? Wat bedoelden deze heeren met deze conditie?

Helaas, het lag voor de hand.

Ieder voelt het, en we zullen onszelven dan ook het verdriet sparen om het uit te spreken; al zal elk onpartijdige toestemmen, dat een kerkelijk collegie zich door zulk een zonderling antwoord stellig *niet* eert.

In ons blad echter wordt op dit feit alleen gewezen, om te doen uitkomen, hoe er nog altoos vele Christenen in den lande zijn, die het kerkisme zoo ver drijven, dat ze zelfs op een zoo algemeen terrein als de Sociale quaestie aanbiedt, saamwerking met de Calvinisten voor ongeoorloofd, althans voor onraadzaam houden.

Juist daarom echter verblijdt het ons te meer, dat er ditmaal niet alleen onder de „leeken", om nu dit banale woord te bezigen, een vrij algemeene toenadering was, maar dat zelfs een klein aantal Synodale *predikanten*, den hoogen moed toonde te bezitten over deze jammerlijke bekrompenheid heen te stappen, en zich te verheffen tot een hooger, een gewijder en een den Christen meer eerend standpunt.

Van schipperen en laveeren houden we niets, en de *Heraut* heeft steeds getoond, dat hij nooit een oogenblik aarzelt, zoowel theologisch als kerkrechtelijk, zonder aanzien des persoons, de puntjes op de i's te zetten.

Maar juist dit maakt, dat we krachtiger dan anderen kunnen opkomen voor het waardeeren van alle krachten, die de Christus ook buiten onzen eigen kring, in allerlei groepen en personen werkt.

Dit zeggen we nu niet alleen met het oog op de vele Calvinisten die nog onder de Synodale Organisatie verkeeren, en van de Gereformeerde predikanten die haar nog steunen, ook al spreekt het vanzelf, dat we ons tot hen in de eerste plaats voelen aangetrokken. Neen, deze Christelijke waardeering gaat onzerzijds ook uit tot hen, die men gemeenlijk Irenischen en Ethischen noemt.

Mannen die we op theologisch terrein in den regel moeten tegenspreken en weerstaan, maar die toch ook zoo in hun verzwakte en o. i. gedesorganiseerde belijdenis, hoogst belangrijke stukken der waarheid vasthouden, en in hun practisch optreden niet zelden blijk geven, hoe de liefde Christi hen dringt.

En daar we nu wenschen dat niets te loor ga, dat van Christus is of waarin nog iets van den Christus werkt, achten we deze waardeering plicht, en *moet* deze waardeering o. i. tot saamwerking leiden, overal waar het theologisch en kerkrechtelijk verschil dit niet verbiedt.

Hiermeê is thans een begin gemaakt, en we vleien ons, dat het bij dit begin niet blijven zal.

De strijd, dien de wereld tegen den Christus heeft aangebonden, is te fel en te zeer een strijd op leven en dood, dan dat wij ons verantwoord zouden vinden, zoo we, door bekrompen zin, ook maar in eenig opzicht de kracht van wat voor den Christus strijden kon, gebroken hadden.

Met ingenomenheid vestigen we de aandacht op een referaat door den heer Ds. Otto Schrieke, Synodaal predikant te De Lemmer, uitgegeven over de vraag: *Hebben wij als predikanten eene roeping op sociaal gebied?* (uitgave C. D. Landmeter aldaar).

Reeds op zichzelf is het zoo verkwikkend, als men week aan week verplicht is, op kerkelijk en theologisch gebied, om der waarheid wille op te treden *tegen* mannen, die toch met u voor den Naam van Jezus uitkomen, indien ge eens een enkele maal hun woord met ingenomenheid begroeten en de vrucht hunner studie met dankbaarheid ontvangen moogt.

En zulk een woord, vrucht van zulk een studie wordt ons hier metterdaad door Ds. Schrieke geboden; iets waar we onzerzijds te liever de aandacht op vestigen, omdat Ds. Schrieke zelf bij het schrijven blijkbaar nog eenigszins gebonden van geest was.

Dit blijkt daaruit, dat hij althans binnen de grenzen van ons land uitsluitend looft wat van Synodale predikanten uitging of door Synodale predikanten gesteund werd. Alsook, dat hij, waar het aankomt op getuigenissen die zijn gedachtenloop steunen moeten, zich nog wel beroept op buitenlanders, ook nog wel op Dr. Schaepman, die Roomsch, en op Mr. Goeman Borgesius, die volbloed Modern is, maar voor het overige er het zwijgen toe doet.

Dit nu is jammer, omdat het toont, hoe onvrij deze referent nog in zijn gemoedsstemming was, waar toch bij niets zoozeer als bij de sociale quaestie ruimte van blik, breede opvatting en mildheid van gemoed onmisbaar zijn.

Zelfs van het *Sociaal Congres*, wierd maanden vadat het aangekondigd was, met geen woord in dit referaat gerept.

Verbeeld u ook, wat eenvoud van zin en wat moed van hart er toe noodig zou zijn, om op een vergadering van Synodale predikanten in een referaat over de Sociale quaestie te reppen van een Congres, waaraan de naam van zoo menig Doleerende verbonden was.

Helaas, zóóver was zelfs een man als Ds. Schrieke destijds nog niet gekomen. Dat ging toen hij schreef nog boven zijn zedelijke kracht.

Maar geen nood!

Ook dat zal beteren. Al die stijfheden en gemaaktheden, al die kleingeestigheden en bekrompenheden hebben geen wortel. Die verwelken en dorren straks dood.

Ds. Schrieckе verscheen dan toch op het Sociaal Congres.

Daarom aarzelen wij onzerzijds dan ook geen oogenblik, om aan Ds. Schriekes referaat de eere te geven, die het toekomt, want wel is het geen referaat, dat palen heit, maar dit is ook zijn pretentie niet.

Zijn litteratuur over het onderwerp is nog beperkt. De kracht die hij er aan besteden kon, nog klein. Zelf zegt hij niets dan een gewoon treinsoldaat te willen wezen, en liever van anderen te willen leeren, dan voor anderen een leiddraad te willen geven.

Doch achter deze bescheiden opvatting schuilt dan toch een warm hart, en een open oog voor het lijden van onzen tijd, en in de conscientie een teeder besef van wat de dienaar des Woords tegenover dat lijden te doen heeft.

Een arts is in zijn referaat aan het woord, die niet als zoo menige arts en doctor de zieken zoo spoedig als het slechts even kan aan een recept helpt en hun dan zijn deur wijst; maar een medicijnmeester die belang stelt in zijn patienten, die zich de moeite geeft om ze nauwkeurig te onderzoeken, die zich inspant om tot de juiste diagnose te komen, en als het recept gereed is, het hun toereikt met een vriendelijk, moedgevend woord.

De lezing van dit stuk zal ieder predikant goed doen.

En dit zegt iets.

Vergeet toch niet, dat er een kleine drie duizend predikanten over ons land verspreid wonen, en denk u eens in, wat macht tot vertroosting en stilling van de onrust der gemoederen er onder ons volk zou uitgaan, zoo deze drie duizend mannen als een heilige slagorde in Jezus' naam onder het volk uitgingen, om de rijken op hun plicht jegens de armen te wijzen en den arme op zijn verplichting jegens zijn God.

Ook nu weer zond de *Evangelische Alliantie* haar programma rond voor de *Week der gebeden* die ze wenscht, dat van 3—10 Januari 1892 zal gehouden worden.

Dit program deelen we hieronder vertaald mede.

Dat de nobele poging om op deze wijze alle kinderen Gods over heel de aarde in het gebed te vereenigen, een illusie is, zal ook de *Evangelische Alliantie* zich niet meer verhelen.

Zelfs in de Engelsch sprekende wereld is dit doel nimmer bereikt, en de schoonste dagen der *Evangelische Alliantie* liggen reeds lang achter ons.

Maar wat in Engeland dan althans nog ten deele gelukte, mislukte in ons land geheel.

Hoogstens in een honderdtal plaatsen van de twee duizend werd ten onzent, in de beste tijden, de week der gebeden gehouden. Sinds daalde dit cijfer nog aanmerkelijk. En zelfs in steden als Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht, waar ze nu een reeks van jaren gehouden werden, was de opkomst meest zeer klein; stellig geen twintigste van *de* geloovigen.

En toch hebben we geen vrijheid, om deswege het pegen der *Evangelische Alliantie* reeds als verouderd te beschouwen.

De oecumenische gedachte, dat de kerk des Heeren over heel de aarde verspreid ligt, is daartoe te heilig en te bezielend.

En zoolang de kerken der Reformatie er niet in geslaagd zijn, om op eenigszins afdoende wijze met elkander in correspondentie te treden, en saam den strijd tegen het ongeloof en bijgeloof aan te binden, blijft het een schoone gedachte, om, zij het dan ook buiten de kerken om, de eenheid der geloovigen op een andere, veelszins gebrekkige wijze, tot uiting te brengen.

Bij den uitgever D'Huy te Middelburg zagen gelijktijdig twee predicatiën het licht, die men onder de rubriek „tijdpreeken" kan rangschikken.

Vooreerst de leerrede van Ds. Gispen, over *„de Christelijke bescheidenheid,"* gehouden als inleidingspredicatie op de Leeuwarder Synode; en in de tweede plaats een leerrede van Ds. Littooy, over de roeping der Christelijke kerk, om in navolging van Jezus, niet slechts het woord te prediken, maar ook op alle manier barmhartigheid te oefenen.

Bescheiden en barmhartig, o, als dat weer eens het dubbele kenmerk van Christus' kerk op aarde mocht worden, hoe onmetelijk ver zou haar invloed reiken.

Het zijn zulke interessante onderwerpen, en blijkbaar zijn beide leeraars dan ook in zoo hooge mate door hun onderwerp geïnspireerd geworden, dat ze ons het tegenleed boden van een slaapverwekkend op- en neerwiegelen van algemeenheden en holle gedachten.

Er zit stijl, er brandt gloed in beide deze kostelijke stukken.

Men merkt het er aan, dat onze kanselwelsprekendheid, verlaten van haar doodende deftigheid en haar stuitende slordigheid te boven gekomen, weer gaat beantwoorden aan het heilige der stof.

In de *Kerk. Courant* wraakt de redacteur op tamelijk *laatdunkende* wijze de voorstelling in *Calvinisme en Revisie* van de Grieksche religie gegeven, en noemt het kortweg potsierlijk, dat men in de Grieksche kerk als toongevenden karaktertrek het heerschen eener diepgaande mystiek zoekt.

Nu, zulke hoogheden zijn echt Synodaal. De Hiërarchie werkt altoos bedervend, ook op den toon van het hart.

We zullen ons hieraan dan ook niet stooten; maar er in volkomen kalmte de verklaring tegenover stellen, dat de hoogleeraar, die van dezen mystieken karaktertrek der Grieksche religie en der Grieksche kerk dusver nog niets bespeurde, wel zal doen met het veld zijner kerkelijke empirie ietwat nauwkeuriger te bezien.

Misschien komen we later op dit thema terug.

Voorshands wijzen we den hoogleeraar, om hem op weg te helpen, slechts op deze feiten:

1°. op den mystieken trek, die van meet af aan de Oostersche kerken, in tegenstelling met het legale karakter der Westersche kerken, eigen was;

2°. op den strijd over het *filioque*, die in een onzuiver mystieke opvatting van het werk des Heiligen Geestes zijn oorsprong had;

3°. op de mystieke seclusiën in de oude kloosters, die schier door alle vromen der Grieksche kerk worden waargenomen;

4°. op het veelszins mystieke sectewezen;

en 5°. op de bekende legende van St. Nicolaas, den patroon der kerk, die aan den hoogleeraar-redacteur van de *Kerk. Cour.* wel niet onbekend zal wezen 1) en juist dit mystieke karakter van de Grieksche vroomheid uitdrukt.

Wat onlangs omtrent de viering van het Paaschfeest in Athene werd meegedeeld, ligt nog versch in het geheugen.

KUYPER.

Uit de Pers.

In de Bruidsdagen is de titel van een opstel in de *Vrije Kerk*, waarin o. i. zeer juist de afwachtende houding geteekend wordt, die de kerken beiderzijds tegenover elkander hebben aan te nemen.

> In deze periode leven de voorloopig verbonden Kerken thans. De verloving is reeds geschied, en wel met volle toestemming der meerdere vergaderingen, die over deze Kerken van Godswege gesteld zijn. De formeele voltrekking van dit kerkelijk huwelijk zal ter zijner tijd wel volgen. Hoe eerder ze geschieden kan hoe beter. Doch alles moet zijn tijd hebben. Wij moeten ook in dezen alle gerechtigheid vervullen, opdat alle dingen eerlijk en met orde geschieden. Het zou verkeerd zijn als onze lidmaten en kerkeraden nu reeds op hun eigen handje maar gingen samenleven naar eigen goedvinden. Dit mag eenvoudig van een Gereformeerd mensch niet. Een Gereformeerd lidmaat en nog veel meer een Gereformeerde kerkeraad, moet bedenken: ik sta niet op mij zelf; ik ben met andere gemeenten tot ééne classis, ja tot ééne Kerk verbonden. En art. 36 onzer Kerkenorde zegt, dat de classis over

1) Natuurlijk is niet de legende van Sinterklaas bedoeld. Dit, om de *Kerk. Cour.* tegen een *tweede* vergissing te vrijwaren.